

Semnificații lingvistico-fenomenologice ale corpului trăit manuscris

2008

Conceptul de « corp trăit » (« *erlebnis leib* », « *lived body* ») este fenomenologic. El s-a dezvoltat ca urmare a studiilor lui Husserl și mai ales a argumentului certitudinii existenței celuiilalt se baza pe diferența între corp (*korper*) și trup (*leib*), ultimul fiind o caracteristică a omului dotat cu conștiința care-și resimte corporalitatea ca parte integrantă a conștiinței sale ; pornind de aici și de la un proces de ontogenare subiectul proiectează asupra altui om propria-i schemă corporală și prin analogie receptează ființa conștientă a celuiilalt ca similară cu a sa. Tema corpului trăit a fost dezvoltată apoi de Sartre în *Etre et Neant* și mai ales de Merleau Ponty în *Phenomenologie de la perception*. Acești doi autori sunt principalul referențial al psihopatologilor fenomenologi actuali. Tema corpului trăit a fost abordată de toți marii psihopatologi fenomenologi ai primei generații, cea dintre 1930-1980. Din această tradiție remarcabile sunt și azi o serie de lucrări a lui Minkowski și N., Zutt.

Minkowski, în « *Vers un cosmologie* », dezvoltă ideea percepției « atmosferice : a subiectului conștient. Faptul se referă la resimțirea ambianței învăluitoare dincolo de percepția vizuo-spațială tridimensională. Percepția « atmosferică » se realizează mai ales în penumbră, când lumina scade. Pentru ea ar fi specific mirosul. Omul trebuie să simtă, să detecteze printr-un simț special, psihologic, ceea ce se petrece în jur, în situație, să miroase cum stau lucrurile, să aibă fler. Desigur, Minkowski se referă și la intuiția din filosofia lui Bergson, de care era explicit legat. În aceeași idee el acordă importanță simțului tactil, al pipăitului, referindu-se la importanța « con-tactului ». Mai ales a contactului uman, interpersonal, direcție în care dezvoltă tema afectivității de contact. Legat de aceasta, Minkowski subliniază importanța faptului că omul să

aibă « tact » în societate. Lipsa flerului și a tactului, pe care o constată la schizofreni (de fapt la schizoizi și obsesivi gravi, care simetrizează în exces și spațializează timpul) ar fi un important simptom în psihopatologie.

Minkowski a încercat să teoretizeze importanța folosirii metaforelor în psihopatologie (desigur, în psihopatologia de orientare fenomenologică la care aderă). Astfel, a subliniat importanța ideii de suport în sens antropologic și nu doar fizic spațial. Orientarea sa a stat la baza altor studii psihopatologice dintre care a rămas de referință și a fost deschizător de drum cercetarea lui Blankenburg privitoare la pierderea simțului comun în schizofrenie. Ideea de « simț comun » Blankenburg nu o ia din filosofia anglo saxonă (unde ea era de mult o noțiune fundamentală în formularea de « common sense ») ci din filosofia de orientare fenomenologică la care aderă. Pierderea simțului comun în schizofrenie a fost semnalul care a stat la baza studiilor privitoare la procesarea informației care s-au dezvoltat ulterior. Ideea de simț comun a fost dezvoltată în paralel în filosofia germană de Gadamer în *Warheit unde Methode*. Punctul de plecare e Aristotel, care în *Peri Psiche* descrie simțul comun ca reunind celelalte simțuri și deschizând relații sufletului individual cu lumea și cu ceilalți. Gadamer arată cum tema simțului comun s-a dezvoltat în vremea lui Kant, sub forma ideii de « bun simț » necesar omului în societate. Corelat acestei teme s-a dezvoltat apoi idee de « gust », de « judecata de gust », de « bun gust » în sensul unui simț de sociabilitate integrată și echilibrată. Judecata de gust, despre care se vorbea mult în epocă, a fost preluată de Kant în cea de a treia critică – *Critica Facultății de Judecare* – în care e discutată în paralel judecarea de gust și judecata estetică.

Toată această tematică a simțului comun este reluată recent (2003) de către Stanghelini în analiza psihopatologică a schizofreniei în cartea sa.

Cealaltă lucrare de referință ce merită să fie menționată din perioada clasică este lucrarea lui Zutt și Kullenkamp. Pornind de la ideea corpului trăit autorii fac diferența fundamentală între corpul portant (tragere leib) și corpul

fiziognomonic sau al apariției (fisiognomonische leib). Corpul portant este cel resimțit ca o continuitate, ca suport al existenței personale în spatele metamorfozelor datorate scurgerii timpului și evenimentelor. El este sediul resimțirii durerii, plăcerii dar e resimțit și ca sediu al sufletului și gândirii noastre, ca loc din care izvorăsc dorințele și proiectele, dragostea și orice intenționalitate. Corpul portant ne aparține, este expresia concomitentă a lui a avea și a fi. El este sediul intimității noastre, a interiorității subiective, a secretului personal. Și, ceea ce e esențial, el e baza identității personale. Constanța corpului în timp, cu o anumită...Corpul fiziognomonic este cel al manifestării în lume, a acțiunii și expresivității fiziognomonice, al comunicării, al măștilor sociale, al persoanei. Legătura dintre interioritatea corpului portant al subiectivității și lumea în care se manifestă corpul fiziognomonic o face privirea și zâmbetul. Corpul portant e cel afectat de exemplu în depresie și în mare măsură în anxietate, când subiectul resimte cum cade în gol și se aneantizează. Corpul fiziognomonic este cel care joacă spectacolul histrionismului și se manifestă în manii.

Generația actuală de psihopatologi fenomenologi a reținut în primul rând elaborările lui Husserl, Sartre și mai ales Merleau-Ponty și mai puțin elaborările vechii generații de psihopatologi. De ex. o carte scoasă de un psihopatolog englez, nici nu menționează vechile contribuții, părând descoperi din nou întregul conținut. Actuala perspectivă are însă avantajul de a porni de la o fază mai rafinată a fenomenologiei, în care aceasta se articulează hermeneutica textului așa cum e ea prezentată în deja clasica carte a lui Ricoeur **Soi meme comme une autre**. Multitudinea de autori și lucrări ce se elaborează în această direcție, cărțile și revistele care apar, fac ca domeniul fenomenologiei sinelui (self-ului) articulat cu concepția narativă a psihismului și astfel cu hermeneutica și se impune ca una din principalele direcții ale psihopatologiei actuale, alături de cea developmentală și cea cognitivă.

Ideea lui Minkowski de a folosit metafore și expresii lingvistice curente drept punct de plecare în analiza fenomenologică a psihopatologiei, care devansează elaborările lui Ricoeur expuse în lucrarea **Metafora vie** – a fost dezvoltată și de alți adepți ai psihopatologiei fenomenologice, mai ales de Binswanger. În această direcție, în raport cu prima generație de fenomenologi, care se bazează doar pe semnificații semantice, ulterior s-a putut face apel și la concepția lui Wittgenstein privitoare la « Jocurile de limbaj ». Se știe că în a doua parte a vieții sale Wittgenstein a sugerat o teorie a limbajului bazată pe semnificațiile formelor sale de utilizare în diverse contexte, care înlocuiește prima sa elaborare din **Tractatus Logico Filosoficus**, privitoare la propozițiile prime și definiții, care ar avea corespondent direct în « stări de lucruri » ale realității. Expresiile limbajului viu prin jocul lor continuu indică, sugerează și dezvăluie stări ale realității ce se află în diverse grade de instanțe, metamorfoze și evidențiere.

Cuvintele și expresiile așa cum se află în dicționare se îngemănează cu utilizarea lor în texte și în limbajul curent; astfel încât realitatea să fie „viu,, exprimată .. și nu redusă la definiții imobile (în aceeași arie ideatică ulterior s-au dezvoltat « definițiile operaționale », care consideră valabilitatea acestora doar în contextul realizării unor operații). Demersurile fenomenologice care se bazează pe analize semantice și expresii poetice, s-au văzut completate astfel de o perspectivă complementară.

Pentru a face o referință la corpul trăit pot fi invocate, de ex., câteva expresii ce se referă la mână: Cu mâna, o serie de lucruri pot fi adunate și cuprinse, strânse laolaltă, chiar strânse în pumn. Această „cu-prindere,, - care inițial este cea a mâinii -, capătă în cadrul jocurilor de limbaj înțelesuri umane foarte largi, de la « cât cuprinzi cu ochii » până la « cuprinsul unei cărți ». În germană expresia faptului de a cuprinde cu mâna, *begriffen*, a condus la expresia *Begriff*, care înseamnă noțiune, concept. Cu mâna prinzi ceva, dar și dai mâna cu cineva, în sens de bună întâlnire, de cunoaștere. Unui superior, unei

doamne sau papei îi sărut mâna, în sens de omagiu, supușenie sau respect. „Bați mâna,, sau bați palma, cu cineva, pentru o înțelegere. Sau bați mâna făcând o « prinsoare », un rămășag pe care pariezi pe ceva, riscând. Dacă vrei să te impui într-o situație « bați cu pumnul în masă » sau « îi pui altuia pumnul în nas ». Dar te poți purta și foarte bine și foarte frumos cu cineva pe care îl îngrijești « ținându-l în palme ». Poți da în anumite împrejurări altuia o palmă peste obraz ca sancțiune, ca ripostă socială față de o persoană care te-a jignit,... dar poți da altcuiva și « o palmă morală ». Cu mâna se fac o serie de manopere. Unii sunt mai îndemânatici, alții mai puțin îndemânatici. Din « lucrul de mână » rezultă o serie de « manufacturi ». Ceea ce e de dimensiuni corespunzătoare, poate fi „ținut în mână,, precum un « manual » școlar. Pentru a opera cu lucrurile, cu obiectele, acestea trebuie să « îți fie la îndemână », să se prezinte într-o poziție de disponibilitate pentru manipulare. Această dispoziție – *behindichkeit* – în germană – dau un cu totul alt înțeles funcțional al lucrurilor din jurul omului, decât înțelesul lor de obiecte subzistente în spațiu. Acest înțeles a fost dezvoltat ontologic de Heidegger în **Sein und Zeit** ca specific « faptului de a fi lucru disponibil », un « ustensil », ceea ce caracterizează lumea umană. Precum și omul în perspectiva existențialului său fundamental, faptul de a fi în lume (*In-der-Welt-Sein*). Obiectele sunt deci « manipulate ». Dar și oamenii pot fi manipulați. A manipula constant pe alții e o caracteristică a psihopatului, care încalcă nuclear legea morală formulată de Kant : « poartă-te așa încât tot timpul celălalt om să fie respectat și considerat ca un „lucru în sine,, și nu ca mijloc pentru a-ți atinge un scop ». Manipularea unui om de către altul este desigur un sens derivat, metaforic, a manipulării reale, cu mâna reală, de către omul real, a obiectelor reale. Ceea ce nu înseamnă că manipularea celuilalt nu poate fi reală. Atât doar că manipularea oamenilor nu e realizată doar de către alți oameni concreți, în mod direct,.. ci.. și printr-un sens mai larg,.. prin discursuri retorico politice, prin mass media, prin reclame, ceea ce face ca problema etică a manipulării să devină o complexă chestiune de analiză.

Un alt om poate fi nu numai manipulat ci și șantajat. Dacă « îl ai la mână » pe cineva, îl poți șantaja ușor. Dar cu mâna, omul poate face și alte lucruri, mai puțin reprobabile. El poate « întinde o mână de ajutor », o mână de sprijin celui slab, celui nevoiaș.

Jocurile de cuvinte în sensul lui Wittgenstein, se pot combina cu sensurile de dicționar, cu cele etimologice, cu cele născocite de poeți și cu analizele fenomenologice, pentru a circumscrie și analiza stările și situațiile sufletești ale oamenilor: și asta, într-un alt sens decât o face psihologia și psihopatologia experimentală, bazate pe dovezi „de laborator„. În joc mai este și „psihologia populară„, căreia în ultimele decenii i se acordă un tot mai mare credit.

Vom urmări în continuare aceste perspective lingvistico-fenomenologice cu privire la câteva aspecte ale corpului trăit.

În limba română corpul uman beneficiază, la fel ca în germană, de două expresii: corp și trup (în germane *Körper und Leib*). Diferența dintre acestea reiese în compuneri și expresii. În raport cu corpul ceva poate fi încorporat, adică introdus în corp și metabolizat, expresie pe care nu o putem deriva de la trup. În schimb trupul se poate « întrupa » expresie cu o semnificație vastă și complexă în lumea umană. De asemenea te poți « dăruia cu trup și suflet » unei cauze, și nu cu corp și suflet (interesant că în această expresie se păstrează dualismul cartesian, sufletul incluzând tot ceea ce e uman și nu doar trupesc, inclusiv spiritualitate și conștiință morală). Corpul ca și expresie are un înțeles larg, necantonându-se la cel al omului individual. Se vorbește astfel de un « corp de clădiri », de un « corp de armată », de « corpusculi microscopici ». Acest sens este similar cu cel din dihotomia germană. Totuși expresia de corp își are locul ei în antropologie. Tradiția ontologică vorbește despre ființe corporeale și ființe necorporeale, ca îngerii sau eroii de poveste (Eminescu are o poezie despre “frumoasa fără corp », care se plasează în atmosfera romantică). Dacă comentariul devine mai personal, urmează să se invoce « plăcerile trupesti » (deși nici expresia de plăceri corporale nu e lipsită de sens). Trupul

poate fi voinic sau slab, frumos sau urât, pipernicit. Trupul copilului e fraged, iar a bătrânului e uscățiv și încovoiat de vreme.

Pentru antropologie, fenomenologie, psihologie și psihopatologie o temă de analiză deosebită e cea care pleacă de la întrupare. De fapt tema bogată o aduce în discuție « întruchiparea », care asimilează și exprimă subliniat și chipul, ca parte esențială a trupului. Dar chiar întruparea are în creștinism o semnificație deosebită, odată ce Dumnezeu a venit să locuiască pe pământ, preluând învelișul trupesc al omului și devenind astfel om. De data aceasta în joc e mai mult decât conjuncția trup/suflet; căci Iisus Christos aduce cu el spiritualitatea transcendentă, fapt ce redimensionează omul, în calitatea sa de om individual ce trăiește pe pământ în trupul lui muritor; trup care e o marcă a biologiei, care se naște și crește, îmbătrânește și moare. Iar sufletul redimensionat prin spirit, se poate înălța la ceruri... sau coborâ în iad.

Întruchiparea deschide o altă perspectivă. În primul rând pot fi întruchipate într-un om anume, virtuți sau defecte generale, binele, cinstea, frumosul. Cineva, poate apărea ca o întruchipare a modestiei sau a urâteniei morale. Se exprimă astfel vechea idee a prosoponeei, adică a personalizării entităților abstracte (în greacă, *prosopon* înseamnă fața, figură, dar și persoană ce dă identitate... astfel încât prosoponeea constă în obținerea unei identități umane reprezentative..pentru idei, noțiuni, valori sau entități). Dar, întruchiparea mai are și un alt sens și anume cel de imagine; de prezență sau reprezentare a cuiva sau a ceva ce e întruchipat.. în altceva. Aici, reprezentarea în mediul logosului.. a cuiva sau ceva. Dar pe acest drum al întruchipării se poate porni cel mai bine, după ce se vede ce spune limba despre trupul și corpul omenesc în ansamblul său. Dat fiind că, cu toate că limba română beneficiază de semnificațiile cuvântului trup, expresia de „corp trăit”, nu poate fi anulată, unele limbi importante - precum franceza și engleza – ne având șansa complementarității celor două cuvinte; astfel încât se folosesc expresiile de « *corp vecú* » și « *lived body* ».

Deci, ce spun cuvintele... pornind de la trupul uman ?

Se poate pleca de la **picioare**. Oricare din noi înțelegem expresii precum : « A sta bine înfipt pe picioare », « A sta pe propriile picioare ». Acestea ne dau înțelesul omului sigur pe sine, matur care se autoconduce în viață. Deficiența acestor calități ne vor da... omul nesigur pe sine, dependent, ce are mereu nevoie de sprijin, ceea ce ne trimite spre universul anxietății. În această condiție intrăm de-a dreptul. în cazul în care omul simte că « îi fuge pământul de sub picioare ». Orice împrejurare de acest tip în care se clatină suportul pe care stă și în care se înfig punctele sale de sprijin, este în mod automat generator de anxietate. În mod concret, « pământul » se clatină sau fuge de sub picioare, când e un cutremur, când cineva intră într-o zonă mlăștinoasă.. sau se rupe gheața de sub el. Dar și când se surpă un mal sau se rupe creanga pe care stai și...te prăbușești în gol. Pământul semnifică suportul.. iar suportul existențial al omului e dat de multe condiții : poziția sa socială, averea și banii, prietenii, încrederea altora, propria conștiință morală, ancorarea în valori. Când unele sau altele din acestea se clatină, se prăbușesc, omul simte cum « i se taie picioarele ».... și nu mai poate sta drept, în poziția sa bipedă, care-l diferențiază de restul animalelor... înălțându-se spre cer. Și că... se află pe marginea unei prăpăstii... gata ca « picioarele să-i alunece în gol »... și să se prăbușească în abis,... întru aneantizare.

Spatele. Dacă ne înălțăm spre spate, ceva similar se poate petrece, dar cu alte conotații și nuanțe. Cel ce « are spatele descoperit » chiar dacă nu cade în angoasă, se află în nesiguranță; căci, crește posibilitatea ca cineva să-l atace pe la spate,... zonă vulnerabilă.. de vreme ce omul cel biped și drept, cu privirea sa frontală, vede doar înainte. Locul în care Siegfried putea fi străpuns se afla la spate. Când ești încolțit de mai mulți dușmani « stai cu spatele la perete ». Vulnerabilitatea socială pe care ți-o dă spatele descoperit, poate evolua în direcția sentimentului că,, te urmărește cineva,,... că cineva se află tot timpul în spatele tău, cu intenții dușmănoase,..astfel încât.. siguranța socială a omului

crește cu atât mai mult cu cât are « spatele acoperit »....prin prieteni de nădejde, prin rude sus puse, prin relații solide.

Spatele nu e doar un loc vulnerabil pe care altcineva trebuie să ți-l acopere. Uneori ajungi tu să acoperi spatele altora. Adică « să îl duci în spate »; « a ține pe cineva în spate », « a purta pe cineva în cârcă », « a ține spatele cuiva ». Dialectica relațiilor sociale se împlinește astfel.

Brate. Tot de relațiile sociale ne vorbesc brațele. Cu ele îmbrățișăm pe cineva drag,... dar și o idee; sau « îl ținem pe cineva în brațe »,.. sau « suntem ținuți de cineva în brațe ». Cel mai des, la nevoie, când e în derută sau nesigur, omul are nevoie de „un sprijin de braț,,.

În general universul încrederii în sine, al certitudinii și al anxietății, se corelează mult cu felul în care stăm pe propriile picioare, avem spatele acoperit și un sprijin de braț la nevoie.

Anxietatea în general și anxietatea clinică în special, nu sunt greu de identificat și diagnosticat. Dar ce să stea în spatele lor ? Oare doar un deficit în neurotransmisie serotoninergică ? În fața unui om anxios merită să ne putem întrebările :

- Oare cât de bine stă el pe picioarele sale ? Oare nu are nevoie de un punct de sprijin ? Are el motive să simtă că terenul existențial pe care stă, se clatină.. sau începe să-i fugă de sub picioare ?
- Oare are el spatele bine acoperit în situația în care se află? Oare nu e prea încărcat de probleme, trebuind el să ducă în spate pe cineva?
- Are omul nostru anxios un sprijin de braț în momentul în care se află într-o situație dificilă ? Îi întinde oare cineva mâna ? Sau toți din jur se spală pe mâini în fața situației sale ?

Capul și fața. În primă instanță despre cap nu se spun lucruri bune. Cineva poate avea « un cap bătut » sau poate fi « căpos », « încăpățânat » « merge cu capul înainte », ca un berbec. Sau « e tare de cap ». Uneori se spune și « cap luminat », dar mai repede « minte luminată ». Totuși, toate studiile

recente de psihologie populară indică faptul că, oamenii plasează mintea în cap. Ca expresie favorabilă capului se întâlnește doar « unde nu e cap vai de picioare ». Și desigur, capul e și un capăt, căci multe lucruri « nu au nici cap nici coadă ».

La nivelul capului se află **fața**. Iar fața este cea mai importantă parte a trupului în perspectiva interrelației umane, a expresivității și comunicării, a reprezentării. Astfel încât, în legătură cu fața jocul de cuvinte e cel mai dezvoltat. În plus, în fiecare limbă sunt mai multe expresii pentru față, fiecare cu nuanțele sale. În română avem pe lângă față și obraz, chip, figură și chiar mutră și moacă (iar în engleză există *look*).

Fața nu e o expresie specifică doar pentru om, ci pentru lucruri în general, cum ar fi fațada unei case. Oricum de la față avem:

Înfățișare, în sensul în care arată omul,... dar și în sensul de prezență a cuiva ..undeva,.. cum ar fi înfățișare la un proces. Apoi, sentimentele și gândurile unui om se pot exprima « fâțiș ».. sau pot rămâne ascunse. Într-o anumite situație, emotivă, omul poate face « fețe..fețe ». Doi oameni pot să se întâlnească « față în față » (sau se pot manifesta față către față », cum spunea Levinas). Cineva poate fi « frumos la față » sau poate avea o « față căzută ». Cu valoarea sa de persoană, se vorbește de « fața bisericească ». Iar ca mască personală cineva poate fi « fățarnic ». Fățarnicia e destul de răspândită la oameni.

Obrazul ne poartă cu gândul de îndată la omul « obraznic », « neobrazat », la cel « tare de obraz », care « are obrazul gros ». Se mai folosește expresia « ți-o spun de la obraz ». Mai rar, se întâlnesc și oameni cu « obraz subțire » sau « e frumos la obraz ».

Chipul e, în mare, un sinonim pentru figură și imagine, fapt ce permite expresia « închipuire » ca simbol cu cel de « imaginație. Desigur, cineva poate fi « frumos la chip », « chipeș », dar de asemenea i se poate face și un « chip cioplit »,.. iar cineva poate « avea multe chipuri » sau « să facă chipuri,

chipuri » sau mai e curioasa expresie « nu-i chip să.. ». Și în plus avem « chipiul » ?

Mutră. « Ce mutră ai făcut ! », « a face mutre », « are o mutra urâtă », « mutrișoara lui ».

Boi...a se boi

Figură...a face figuri

Nas, miros – « A fi cu nasul pe sus », « A avea un nas fin »..a fi preocupat de ceva special, a detecta bine o urmă, la fel ca animalele cu miros deosebit, dar acuma.. în jungla umană ; - « Are nas bun, « are nas pentru »... « își bagă nasul peste tot », investighează insistent, uneori necivilizat ; « a duce de nas », a păcăli, a orienta greșit ; « a mirosi situația », a sesiza intuitiv o situație umană ; « nu miroase bine », situația e problematică ; « acest lucru e rău mirositor », « sunt indicii că nu e bine » ; « a mirosit ceva », « a sesizat o urmă, în căutarea de descifrare a unei situații ; « a avea fler ».

În mod interesant, simțul mirosului e utilizat pentru a comenta orientarea unora în situație, mult mai mult decât văzul și auzul.

Gura-limbă : « a avea gură mare », « bun de gură », vorbește mult și neadecvat : « a trage de limbă », a afla lucruri de obicei nespuse ; « a avea limbă lungă-scurtă », a vorbi și spune multe sau puține lucruri ; « limbut », « limbuție », e similar cu vorba lungă ; « a gusta plăcerile vieții », « bun gust », din punct de vedere social, al relațiilor, comportamentului, experienței sociale ; « judecata de gust » (Kant) ; « e de prost gust », »lipsit de gust », « a avea gusturi fine ».

Toate aceste expresii au legătură cu sociabilitatea și cu « simțul comun ». Dar ceva în viață poate fi și « dezgustător ».

Ochii și privirea. Cu ochii se investighează și se comunică. Poți astfel face « ochi dulci » cuiva, căci există un limbaj special al ochilor, esențial pentru relațiile interumane. Dar care, ca nuanțe ale, privirii nu se pot descrie în cuvinte. « A trage ochi » e un fapt mai exterior, dar « a privi drept în ochi » e o

probă de verificare morală supremă. Dacă « nu poți privi în ochi direct pe cineva », înseamnă că ai sufletul încărcat.. și atunci.. « întâi lași ochii în jos » sau.. îi lași de sficiune, de rușine; când cineva e curios « aruncă un ochi peste tot », când este răzbunător « are un ochi pentru cineva ». Iar când se desfășoară o răzbunare.. deviza poate fi « ochi pentru ochi ».

Tactil. A avea tact...Un om plin de tact...Lipsit de tact

Inima. A nu se lua în considerare faptul că în română inima provine de la latinescul *anima*, care dă tot ceea ce e animat, deci în mișcare, inclusiv animalul..iar în latină a ajuns să însemne și suflet, astfel încât *Peri Psiche* a lui Aristotel a fost tradus prin *De anima*, iar termenul de anima s-a păstrat pentru suflet până în vremea lui Descartes. Desigur, în românește se vorbește de « un om animat de cele mai bune intenții », dar acest lucru nu are de-a face cu inima.

În psihologia populară, totuși, în inimă se localizează sufletul, mai ales în sens de afectivitate. De aici și expresia « om inimos », « dă din toată inima », « are o inimă bună », toate cu referința la generozitate,... ceea ce nu se aplică la psihopat, care este « lipsit de inimă », deci lipsit de bunătate, milă, înțelegere, generozitate. « Inima rea » nu va exprima însă pe omul rău, ci suferința, necazul și amarul vieții unui om, care și poate muri de supărare, de depresie, de « inimă rea ».

Suflarea **plămânilor** conduce în românește, ca mai în toate limbile europene la suflet. Sunt câteva particularități ale acestei probleme. În greaca veche, de exemplu, pentru suflet s-a folosit termenul “psyche”.. iar în latină « anima ». Apoi, ceea ce ține de respirație, duce la o expresie ce a ajuns să însemne "Spirit », - ceea ce e totuși diferit de suflet. « *Pneuma* » în latină a acoperit ambele sensuri. În perioada Iluminismului și chiar Romantismului, *pneumatologia* se referă la studierea sufletului rațional. La fel termenul de « Spirit », derivă tot de la respirație. În slavă « duh » înseamnă respirație, suflet și spirit (cu derivațiile românești : un om care duhnește urât sau duhnește a

băutură că îi miroase respirația, dar și Duhul Sfânt). A fi însuflețit înseamnă a fi mișcat, entuziasmat.

Corpul uman, trupul în varianta sa fiziognomonică (în sensul lui Zutt și Kullemkampf) este expresiv. Forma cea mai directă e cea a expresivității mimico-gestuale zilnice, situaționale, care e inclusă în semiologia psihiatrică. Forma cea mai subtilă e cea a fiziognomoniei ce se relevă în portretul bine făcut, în care se relevă caracterul și firea persoanei unice. Între aceste două extreme, corpul trăit stă la baza exprimării dispozițiilor, a atitudinilor și ținutei persoanei.

Dispoziția e considerată în primul rând a fi afectivă. Buna dispoziție, rău dispus, dispoziția veselă, morocănoasă, suspicioasă, anxioasă. De fapt ea marchează disponibilitatea subiectului de a se relaționa cu lumea, cu ceilalți oameni. Dispoziția sufletească a omului se citește ușor în expresivitatea și în spatele limbajului mimico-gestual conjunctural. Dar și ea ține de perioade, e condiționată uneori mai mult de evenimente, alteori de așteptări sau strict endogen. Ea indică celorlalți la ce să te aștepți de la cineva. Iar dacă știi că e persoană cu dispoziție schimbătoare, să te aștepți mereu la surprize. Dacă privim cu atenție omul cu care ne întâlnim, corporalitatea sa expresivă, îl observăm și ascultăm un timp, ne dăm seama în ce dispoziție se află.

Atitudinea unui om față de alții și față de situațiile existențiale în care este implicat, rezultă din comportamentul și din cele spuse de acesta. Ea exprimă propriul punct de vedere, „poziționarea atitudinală”, a celui ce stă cumva, e așezat cumva.. pe terenul mai mult sau mai puțin ferm al lumii sale umane... ce suportă existență sa. Un om ia atitudine față de altul, față de comportamentul celuilalt, față de situație.. sau își manifestă atitudinea. Fapt prin care, el își exprimă aspecte mai constante ale firii sale, ale caracterului său. Atitudinea unui om poate fi curajoasă sau lașă, înțeleaptă, înțelegătoare, naivă, generoasă, tolerantă, iscoditoare, trufașă sau de descurajare, când se spală pe mâini ca Pilat din Pont. Perspectiva nu e comentată de psihologia sau

caracterologia științifică. Pe de altă parte ea nu se reduce la scheme morale abstracte, căci implică oameni și situații concrete. Atitudinile pe care le exprimă un om în diverse împrejurări îl caracterizează însă din plin. Iar aceste atitudini au o ancoră în expresivitatea trupului uman, în priviri, în modulările corpului, în zâmbetul și gesturile sale subtile.

Ținuta este un alt aspect psihocorporal important. Omul e o ființă bipedă, a cărei poziție, a cărei ținută e de obicei dreaptă, susținută de coloana vertebrală. Desigur, se vorbește în primul rând de ținută vestimentară, care poate fi îngrijită sau neglijentă. Există ținuta de seară și de zi, ținuta oficială, ținuta de gală. Dar există și o ținută a vorbirii, a replicilor, a discursului, una ce se manifestă în stilul reacțiilor. Și care nu e doar temperamentală, ci ține și de educație, de concepția despre lume, de credințe și convingeri. Apoi există ținută morală. Aceasta se articulează strâns cu atitudinile persoanei în diverse împrejurări. Verticalitatea morală e indicată de obicei prin menținerea dreaptă a coloanei vertebrale. La polul opus.. avem oamenii fără de coloană vertebrală.

Privind cu atenție la om, la corporalitatea sa umană, la trupul său, la corpul său trăit, așezat la fundamentul ființei sale, vom avea grijă să-i descifrăm atitudinile și ținuta sa.